

NYT FRA SPROGNÆVNET

JANUAR 2022

Dansk
Sprognævn

INDHOLD

Fra affaldsø til random. Nye opslagsord i 2021 i *Nye ord i dansk 1955 til i dag*

Sprognævnets onlineordbog *Nye ord i dansk 1955 til i dag* er i 2021 blevet opdateret med 136 nye opslagsord.

Sprogense 2022

En undersøgelse af bandeordet *fucking* i *Ex on the beach*

Læs om et af tidens mest brugte bandeord blandt unge.

Hvidvaskning, greenwashing og sportswashing

Sportsvaske blev i december 2021 kåret til årets ord i Norge. Læs om det og lignende ord på dansk.

Grammatiske termer i 2. oplag

Dansk Sprognævns opslagsbog om grammatik er nu kommet i 2. oplag.

Spørgsmål & svar

- *Relæ og stafet*
- Officielle (minoritets)sprog i Danmark
- Udtalen af *-ment* i låneord
- *Efter* eller *efter at*
- *Sidensvans*

Fra affaldsø til random. Nye opslagsord i 2021 i *Nye ord i dansk 1955 til i dag*

Sprognævnets onlineordbog *Nye ord i dansk 1955 til i dag* er i 2021 blevet opdateret med 136 nye opslagsord.

MARGRETHE HEIDE-MANN ANDERSEN (f. 1971) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

DE NYE OPSLAGSORD er ikke nødvendigvis nye i den forstand at de første gang er blevet set eller hørt i 2021. Nogle af ordene har ligget og "simret" i nogle år (måske endda i mange år) inden de er blevet så almindelige at de fortjener en plads i ordbogen. Det gælder fx *selvtest*, altså en test man udfører på sig selv, som faktisk kan dateres til 1964. I dag er det så blevet så udbredt at det er kommet med i nyordsordbogen.

Andre ord er helt nye, fx *maskne*, dvs. 'akne der skyldes brugen af maske eller mundbind', og *vaccinepas*, dvs. 'dokumentation for at man er vaccineret mod corona'. De kan begge dateres til 2020.

Og så er der en gruppe ord som nok burde have været indlemmet i ordbogen for længst, fx *champ*, der er et kortord for *champion*, 'mester', og *vandseng* i betydningen 'seng med madras lavet af vandfyldt gummibeholder'. Disse ord kan dateres til hhv. 1976 og 1968.

HVILKE KILDER ER ORDENE HENTET FRA?

Ordene er hentet fra mange forskellige kilder. Nogle stammer fra avislæsning, fx *eksofiktion/exofiktion* 'litteratur der tager udgangspunkt i en kendt persons liv, men digter videre på det', *re-boot* 'gendigtning af fx film eller tv-serie' og *helbredsangst* 'angst for at være alvorligt syg'.

Også magasiner og blade har været inspiration til nye ord, fx *cottagecore* 'romantisk forestilling om livet på landet med traditionelle sysler som havearbejde og brødbagning' og *wabisabi* 'udtryk for at skønheden ligger i det uperfekte'.

» er', *homewear* 'tøj der både er smukt og behageligt at have på' og *mindset/mindsæt* 'tankegang eller indstilling'.

Selvom der ikke er nogen tvivl om at engelsk er det sprog vi låner flest ord fra, er der også andre sprog der gør sig gældende blandt de nye ord. Det gælder fx det italienske ord *burrata* 'mozarellalignende ost fra Syditalien', det tyske ord *spitzenklasse*, der betyder 'topklasse', og forskellige lån fra japansk, fx *bentoboks* 'japansk kasse eller æske, ofte med inddelte rum, som man kan transportere mad i', *edamamebønne* 'frø fra sojabønnen' og det tidligere nævnte *wabisabi*. Også et enkelt kinesisk ord har fundet vej til de nye opslagsord, nemlig *gua sha/gua-sha*, der dels betegner en massage teknik, dels den massagesten som massagen udføres med.

SOCIALE MEDIER, MODE OG CORONA

En stor del af de nye ord er hentet fra den del af vores hverdag der tager udgangspunkt i de sociale medier. Det gælder fx *instamoment* 'billede der er så perfekt at det kan lægges på instagram', *nethader* 'person der udtrykker sig hadefuldt på sociale medier', *spamfilter* 'program der forhindrer spam i at komme igennem til en mailmodtager' og forleddet *trolde-* 'som har at gøre med adfærd, især på sociale medier, som skal påvirke andres adfærd og mening'.

En del ord har med mode at gøre, fx *crop-top* 'kort bluse som gør at man kan se et stykke bart maveskind' og *sweatpants* 'træningsbukser'.

Og så har coronaen igen sat sit aftryk på de nye ord, om end antallet af nye coronaord er mindre end forrige år. Blandt de nye coronaord er *coronapas* 'dokumentation for at man er vaccineret mod corona, har været smittet med corona eller er testet negativ for nylig', *vaccinepas* 'dokumentation for at man er vaccineret mod corona' og *social boble* 'gruppe på 5-10 personer som

man pga. smittefare må begrænse sig til at se når man vil omgås andre udenfor fx arbejde og skole'.

Endelig er der en mængde ord som ikke rigtigt lader sig gruppere, fx *Arne-/arne-* (der er et produktivt førsteled der bruges i betydningen 'nedslidt senior'), *demensby* 'by med forretninger m.m. hvor der udelukkende bor demente' og *sort is* 'tyndt lag is som er transparent og næsten usynligt på et mørkt underlag'.

ER DE NYE ORD EN BLIVENDE DEL AF ORDFORRÅDET?

Det er et spørgsmål som det er svært at svare på. Som udgangspunkt medtager vi ord som er udbredte på det tidspunkt hvor de indlemmes i ordbogen, men vi er klar over at nogle af ordene måske glider ud af sproget igen. Det er fx muligt at *maskne* vil forsvinde igen når brugen af masker og mundbind er helt forsvundet, men vi har valgt at tage det med fordi det siger meget om årene 2020 og 2021, hvor covid-19 jo har været altdominerende. Også et ord som *vildmarksbad* 'udendørs badekar der opvarmes vha. brænde' vil måske forsvinde igen hvis vi holder op med at investere i udendørs badekar. Det må tiden vise.

Læs alle ordene på listen [Opslagsord tilføjet i 2021 til Nye ord i dansk 1955 til i dag](#).

Sprogense 2022

Sæt allerede nu et stort kryds i kalenderen: Den 16. og 17. september 2022 byder Sprognævnet og Nordfyns Erhverv og Turisme igen velkommen til Sprogense – sprogfestivalen i Bogense hvor alle er velkomne.

Vi er blevet beriget med et væld af idéer, vinkler og forslag fra frivillige, gæster, deltagere, kolleger, fagfolk og andre sproginteresserede. Vi har programpunkter til mange festivaler, så vi glæder os til at fortsætte.

Kender du nogen der arbejder med sprog, og som måske kunne tænke sig at være en del af Sprogense, fx som partner, sponsor eller deltager, så send dem meget gerne forbi projektleder Susanne Geil på sg@sprogense.dk eller på mobil 2030 8020.

tabu i den kultur sproget bruges i, de skal ikke forstås bogstaveligt, og de bruges til at udtrykke følelser og holdninger, men de bruges ikke om (andre) personer” (Rathje 2010: 138). Denne definition opstiller nogle krav til bandeord som ikke alle forekomster af *fucking* i *Ex on the beach* opfylder. Alle forekomster der undersøges her, er dog ifølge definitionen bandeord.

FUCKING SOM BANDEORD I EX ON THE BEACH

Jeg har inddelt brugen af *fucking* i forskellige kategorier:

1. adjektivisk brug (fx *den fucking date*)
2. adverbial brug
 - a *fucking* uden en nægtelse (fx *jeg kan mærke hun er fucking på mig anyway* og *jeg glæder mig fucking meget. Hun er fucking på mig* i første eksempel betyder 'hun er meget interesseret i mig' eller 'hun prøver ihærdigt at score mig')
 - b *fucking* før en nægtelse (fx *nej det gør du fucking ikke mand*)
 - c *fucking* efter en nægtelse (fx *det sker ikke fucking det her*)

3. rene engelske lån (fx *are you fucking kidding me?*), dvs. forekomster af *fucking* som optræder i engelske udtryk
4. *fucking* der splitter faste udtryk (fx *hele fucking tiden*)
5. pseudoinfikser (fx *spejl-fucking-blank*).

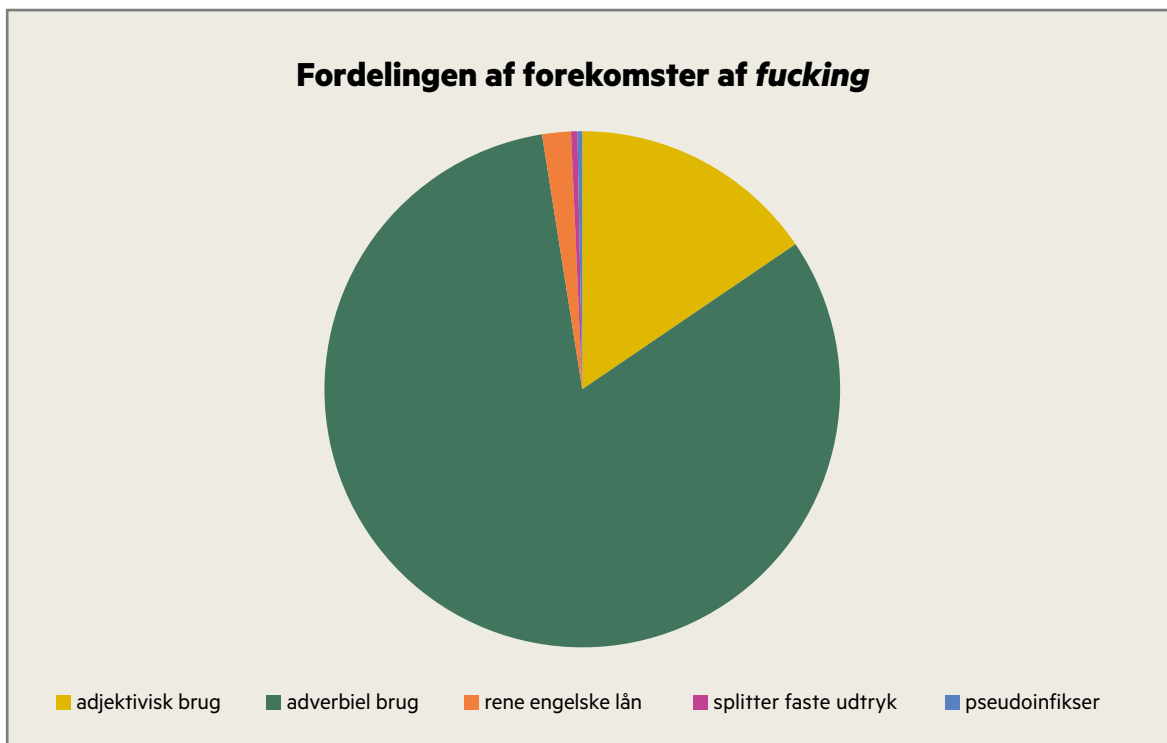
En bemærkning skal knyttes til de såkaldte pseudoinfikser som dækker over de forekomster hvor *fucking* optræder midt i et andet ord. Det er et sprogligt fænomen som vi har fra engelsk (van Leeuwen 2021). På dansk har vi præ- og suffikser, og de står hhv. før og efter roden, fx præfikset *be-* i *beherske* og suffikset *-ing* i *forsikring*. Præfikser og suffikser kan ikke optræde selvstændigt. Infikser står inde i roden og kan ligeledes ikke optræde selvstændigt. Da *fucking* godt kan optræde selvstændigt, er det ikke et fuldbyrdet infiks, men det er stadig det tætteste vi kommer på det i dansk da det kan optræde i et andet ord (Jensen 2005: 25). Dog er der også eksempler på at andre ord end *fucking*, fx *fan-dens*, kan optræde som et pseudoinfiks: *fan-fan-dens-tastisk* (van Leeuwen 2021).

Nedenfor ses en tabel og et cirkeldiagram som viser fordelingen af forekomster af *fucking*:

Type	Antal forekomster af fucking	Andel i % af fucking
Adjektivisk brug	146	15,5 %
Adverbial brug	774	82,0 %
Rene engelske lån	17	1,8 %
Splitter faste udtryk	4	0,4 %
Pseudoinfikser	3	0,3 %
I alt	944	100 %

»

Heraf fremgår det tydeligt at de fleste forekomster af *fuck*ing har adverbial funktion, dvs. 82 % af forekomsterne. Det er forekomster som fx *jeg glæder mig fuck*ing meget til at komme ind og tjekke den villa ud og det kunne være *fuck*ing hyggeligt. Her kan *fuck*ing erstattes af fx *virkelig*, *vildt* eller et andet forstærkende ord, og det kan understrege såvel den talendes glæde og begejstring som den talendes vrede eller irritation.

*Fuck*ing med adverbial funktion optræder oftest uden en nægtelse (731 gange), som i ovenstående eksempler, men det optræder også før en nægtelse (29 gange), fx *nej det gør du fuck*ing ikke mand. I begge tilfælde kan *fuck*ing erstattes af andre forstærkende ord eller et andet bandeord, fx *satme*.

*Fuck*ing optræder også efter en nægtelse (14 gange), fx *det sker ikke fuck*ing det her? *Fuck*ing som forstærkende udtryk efter en nægtelse lader ikke til at kunne erstattes af andre forstærkende

ord som *virkelig* eller *vildt*, og heller ikke af andre bandeord, fx *satme*. Følgende er et konstrueret eksempel som forekommer unaturligt: **det sker ikke satme det her*. At kunne stå efter en nægtelse er altså en særlig egenskab ved *fuck*ing som andre bandeord ikke har, hvilket delvist forklarer ordets høje frekvens: *Fuck*ing kan optræde i flere positioner end andre bandeord.

Den anden mest hyppige funktion er adjektivisk brug af *fuck*ing. Det finder jeg i 15,5 % af alle forekomsterne. Fx *du lyder ligesom en fuck*ing kegletysker og (...) så nu er jeg kommet til Grækenland efter ham og så får vi den *fuck*ing date.

Den tredje mest hyppige funktion er *fuck*ing som rent engelsk lån, som jeg finder i 1,8 % af tilfældene, dvs. 17 gange, fx *are you fuck*ing kidding me?

Den fjerde mest hyppige funktion af *fuck*ing er at splitte faste udtryk. Det er tilfældet i 0,4 % af forekomsterne, dvs. 4 gange, heriblandt: *Men fordi du er pumpet og du er stor, så vælger vi*

at save dig fucking i stykker, Mads og ej men altså jeg har lyst til at rive et eller andet i fucking stykker. Disse to forekomster optræder i udtrykkene save (dig) i stykker og rive (noget) i stykker, som ligner hinanden meget. Den første er et metaforisk udtryk for at destruere eller nedgøre en person, mens den anden forekomst er et ønske om at rive noget i stykker i bogstavelig forstand. Fucking optræder to forskellige steder i sætningerne, dvs. hhv. foran i stykker og imellem i og stykker, og det viser at ordet er yderst fleksibelt mht. ordstilling. De resterende to forekomster er: det drejer sig bare kun rundt om mig, hele fucking tiden og så sidder jeg i fucking saksen. Fucking i disse 4 eksempler lader umiddelbart ikke til at kunne erstattes af andre bandeord, som fx fandme.

Endelig kan fucking også fungere som pseudoinfiks. Jørgen Nørby Jensen mente i 2005 at pseudoinfiks ikke forekom i talesproget (Jensen 2005: 26), men efter at have undersøgt sproget i Ex on the beach har Margrethe Heidemann Andersen nu påvist at pseudoinfiks i dag findes i dansk talesprog (Andersen 2021). I Ex on the beach er der tre forekomster af pseudoinfiks (spejl-fucking-blank, til-fucking-bage og gæt-og-fucking-grimasser), og de udgør 0,3 % af forekomsterne af fucking som bandeord.

KONKLUSION

I denne artikel har jeg vist at fucking har mange forskellige funktioner i Ex on the beach, og at den hyppigste funktion er at optræde adverbialt. Jeg har også vist at fucking har funktioner som de fleste andre bandeord ikke har, fx kan det optræde som pseudoinfiks, stå efter en nægtelse og desuden splitte faste udtryk, hvilket delvist kan forklare den hyppige brug af fucking. Fucking udgør nemlig hele 53 % af forekomsterne af de anvendte engelske bandeord i programserien

(andre hyppige engelske bandeord er fx fuck, shit og oh my god).

I forhold til Marianne Rathjes tidligere undersøgelse af unges brug af bandeord (Rathje 2010) lader det til at der er sket noget de sidste ca. 10 år: De unge i Ex on the beach bruger engelske bandeord mere, herunder fucking. Se Andersen & Rathje (under udgivelse) for uddybning.

LITTERATURLISTE

- Andersen, Margrethe Heidemann (2021). "Fucking nice. Engelske lån i Ex on the beach". I: 18. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog. Yonatan Goldshtein, Inger Schoonderbeek Hansen & Tina Thode Hougaard (red). Aarhus Universitet. 41-55 (pdf).
- Andersen Margrethe Heidemann & Marianne Rathje (under udgivelse). "Så kommer der kraftedeme to altså, what the fuck". Bandeord i Ex on the beach. I: Danske Talesprog 20. Asgerd Gudiksen & Marie Maegaard (red.).
- Dansk Sprognævn (2021). Nye ord i dansk 1955 til i dag (på Sprognævnets hjemmeside).
- Jensen, Jørgen Nørby (2005). Fanfuckingtastisk i Mål og Måle 28:1 25-26 (pdf).
- Leeuwen, Niels van (2021). Fire måder hvorpå engelsk har præget dansk grammatik. I: Nyt fra Sprognævnet maj 2021.
- Rathje, Marianne (2010). Generationssprog. Dansk Sprognævns skrifter 43, København.

VIDSTE DU ...

... at en *taikonaut* er en kinesisk astronaut?

Det kunne du måske regne ud hvis du så ordet sammen med ordene *kosmonaut* og *astronaut*. En kinesisk *taikonaut*, en russisk *kosmonaut* og en amerikansk eller europæisk *astronaut* – betegnelserne er eksempler på at geopolitiske forhold kan spille ind i sproget. Ordene beskriver den samme jobfunktion (*rumpilot*, *Den Danske Ordbog* (DDO)), men betegnelsen varierer geografisk.

Alle ordene er sammensætninger med *-naut*, der er en afledning af det græske ord *nautes*, der betyder 'skipper' (DDO). Selvom første sammensætningsled varierer, henviser det i alle ordene til verdensrummet på en eller anden måde. Førsteledet *astro-* er af græsk *astron*, afledt af *aster*, der betyder *stjerne*. *Kosmo-* er afledt af det græske ord *kosmos* 'verdensrum', og *taiko-* henviser ligeledes til verdensrummet gennem en afledning af det kinesiske ord for verdensrum *taikong*.

Den græske del *-naut* er med andre ord særdeles produktiv og kan bruges i mange forskellige ord. Det gælder også ordet *gastronaut*, der er kendt fra 1997, og som betegner en person der rejser ud – ikke for at udforske verdensrummet, men i jagten på gode smagsoplevelser (DDO).

Hvidvaskning, greenwashing og sportswashing

Sportsvaske blev i december 2021 kåret til årets ord i Norge. Vi kender også ordet *sportsvaskning* i Danmark, nok først og fremmest i den engelske form *sportswashing*, og det lægger sig smukt i kølvandet på andre lignende orddannelser, fx *hvidvaskning* og *greenwashing*.

MARGRETHE HEIDE-MANN ANDERSEN (f. 1971) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

DECEMBER 2021 KÅREDE Språkrådet i Norge årets ord, nemlig *sportsvaske*. Ordet betegner ifølge Språkrådets hjemmeside det at "myndigheter i autoritære land bruker store sportsarrangement for å sette seg selv i et bedre lys eller søker å oppnå det samme ved å kjøpe opp eller sponse populære sportsklubber" (<https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2021/sportsvaske-er-arets-ord-2021/>). *Sportsvaske* er relateret til det engelske substantiv *sportswashing*, der kan oversættes til *sportsvaskning*.

Ordene *sportsvaske*, *sportsvaskning* og *sportswashing* findes også på dansk, men er endnu ikke kommet ind i ordbogen *Nye ord i dansk 1955 til i dag*. De ældste belæg stammer ifølge en søgning i Infomedia (pressens samlede dataarkiv) fra 2019, og der er således tale om en relativt ny orddannelse. En søgning i Infomedia viser også at vi i dansk tilsyneladende foretrækker den engelske form, altså *sportswashing*, fremfor den danske form *sportsvaskning*.

Både på norsk og dansk er efterleddene *-washing/-washe* (eller *-vask(n)ing/-vaske*) produktive. De findes i forskellige sammensætninger hvor forleddet kan være en farve, fx *hvid* eller *grøn*, og de betegner som udgangspunkt at man har "vasket" noget således at det er blevet det som forleddet betegner – på trods af at dette er usandt. *Hvidvaskning* handler således om at gøre sorte penge hvide, mens *grønvaskning* handler om at gøre fx en virksomhed eller lignende mere grøn (dvs. mere klimavenlig eller miljørigtig). I Danmark kan man danne et utal af sammensætninger med

»

dette efterled, fx *velfærdswashing* og *nordicwashing*, og det minder orddannelsesmæssigt om et andet engelsk andetled, nemlig *-bashing*, der er kendt fra 1970.

I Danmark har vi eksempler på *hvidvaske* 'kanalisere penge tilvebragt ved kriminalitet over i legal virksomhed' og *hvidvaskning* 'det at hvidvaske', der begge er kendt fra 1965. *Hvidvask* i samme betydning er kendt fra 1968, men fik fornyet opmærksomhed da det i 2018 blev kåret til årets ord efter at Danske Bank var blevet anklaget for netop hvidvask. Ifølge *Nye ord i dansk 1955 til i dag* er *hvidvaske* dannet efter udtrykket *sorte penge*, der betyder 'illegale penge'. Dette udtryk er også kendt fra 1965.

Det ældste belæg vi har fundet på ordet *grønvaske* i dansk, er fra 1991. Forleddet er her adjektivet *grøn*, som ifølge *Nye ord i dansk 1955*

til i dag er kendt fra 1975 i den nye brug om 'foranstaltninger der skal beskytte miljøet'.

Grønvaske betyder 'få til at fremstå som mere miljøvenlig end der er belæg for', og det er ifølge ordbogen en oversættelse af det engelske ord *greenwash*. *Grønvaske* og *grønvaske* er begge kendt fra 1997, mens den engelske form, *greenwashing*, er kendt fra 1996. Det engelske verbum *greenwashe* er observeret noget senere i dansk, nemlig i 2007. En søgning i Infomedia peger på at *greenwashing* (ligesom *sportswashing*) i dag er langt mere udbredt end *grønvaske*.

Det engelske lån *pinkwashing*, der betegner 'forsøg på at fremstå mere tolerant og accepterende overfor homoseksuelle end man i virkeligheden er', er kendt fra 2010. Forleddet *pink-* er her brugt fordi farven lyserød (eller pink) for nogle er et symbol for homoseksuelle. Et ord med tilsvarende betydning er *rainbowwashing*, der er kendt fra 2019. *Nye ord i dansk 1955 til i dag* indeholder (endnu ikke) ordene *pinkvaske*, *pinkvaske* og *rainbowwashing*, men de findes i dansk. De ældste belæg i Infomedia på *pinkvaske* og *pinkvaske* er fra hhv. 2017 og 2016. Det danske verbum *pinkvaske* er der ingen eksempler på i Infomedia.

Sportsvaskning eller *sportswashing* er formentlig dannet parallelt til *greenwashing* og *pinkwashing*, men indeholder altså ikke et adjektiv som førsteled, men et substantiv. Og mens man kan sige at fx *greenwashing* kan oversættes til 'vaske eller gøre mere grøn', kan *sportswashing* ikke rigtig oversættes til noget brugbart. Ordet giver kun mening hvis man dels kender den overførte betydning af efterleddet *-washing*, dels ved at der er visse lande med en tvivlsom holdning til menneskerettigheder der afholder store sportsbegivenheder og dermed ønsker at fremstå som mere attraktive end deres menneskerettigheds politik egentlig berettiger til.

Også for formerne *pinkwashing/pinkvaskning* gælder det at den engelske form, altså *pinkwashing*, tilsyneladende er mere udbredt end den danske. Det kan undre at det forholder sig sådan, for når vi allerede har de etablerede ord *hvidvaske* og *hvidvaskning*, ligger det egentlig lige for at bruge hhv. *grønvaske*, *pinkvaske* og *sportsvaske* og *grønvaskning*, *pinkvaskning* og *sportsvaskning*. Når de engelske former alligevel vinder indpas, kan det skyldes den prestige der er forbundet med det engelske sprog i Danmark. Den samme prestige findes ganske vist også i Norge, men her har Språkrådet til opgave at gøre en mere aktiv indsats for at fremme hjemlige oversættelser end Sprognævnet har i Danmark.

Om en sådan mere puristisk indsats fra Sprognævnets side ville have afgørende betydning for sprogbrugernes valg af danske kontra engelske glosor, er dog tvivlsomt. Danskerne vil som regel gerne selv vælge hvilke ord de skal bruge uden indblanding fra Sprognævnet eller andre instanser. Spørger man Sprognævnet om *sportsvaskning* er et godt ord, vil man derfor formentlig få at vide at det er et udmærket ord der ligger smukt i forlængelse af andre ord på *-vaskning*, og man vil nok også få oplyst at *sportswashing* også er en gangbar term, og at den måske endda er mere udbredt end den danske term. Og så er det op til den enkelte sprogbruger at afgøre hvilket ord han eller hun vil bruge.

■

Grammatiske termer i 2. oplag

Dansk Sprognævns opslagsbog om grammatik er nu kommet i 2. oplag.

Grammatiske termer indeholder 275 termer og begreber der alle er forsynet med en definition, relevante eksempler, synonymer og henvisninger til beslægtede termer. 21 faktabokse og oversigter giver overblik og konkrete råd.

Med bogen i hånden er læseren udstyret med en nøgle fra andre grammatiske terminologier og traditioner til den danske. Over 400 henvisninger hjælper hurtigt læseren hen til det opslagsord hvor det sproglige begreb er defineret og beskrevet.

Bogen henvender sig primært til studerende ved sprogfagene på universitetet og læreruddannelsen, men også grammatikinteresserede og studerende på andre uddannelser vil kunne have gavn af bogen.

Køb bogen via [Bogpriser.dk](https://www.bogpriser.dk) eller hos din lokale boghandler.

**NU I
2. OPLAG**

Relæ og stafet

Da der var olympiske lege i 2021, lagde jeg mærke til at *stafet* hedder *relay* på engelsk. Nu ved jeg godt at I helst svarer på spørgsmål om dansk, men er der nogen forklaring på at engelsk bruger et helt andet ord end dansk?

Det er altid svært at forklare hvorfor vi er kommet til at bruge det ene ord frem for det andet for et bestemt begreb. Vi kan ikke spørge vores forfædre om det og heller ikke altid regne det ud på baggrund af de sproglige kilder.

Etymologien til *relay* passer glimrende med betydningen af stafetløb, så det er ikke underligt at det hedder det på engelsk. På dansk bruger vi samme ord i formen *relæ* med betydningen 'anordning der ved modtagelse af en elektrisk impuls tænder eller slukker en kontakt' (*Den Danske Ordbog* på ordnet.dk). Ordet har vi ifølge *Politikens Etymologisk Ordbog* fra fransk *relais*, som betyder 'skiftestation, skifteheste på poststation, reservehunde langs en jagtrute', og det er en afledning af *relayer* som betyder 'afløse, forny'.

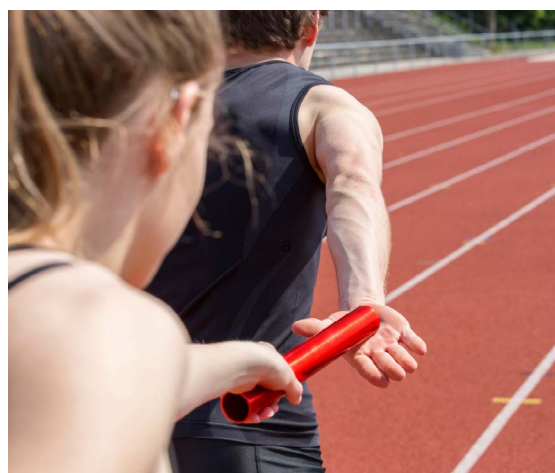
På dansk har vi længe brugt *stafet* og *stafetløb* om sportsdisciplinen, og i *Ordbog over det danske Sprog* (bind 21, 1943, ordnet.dk/ods) defineres *stafetløb* som 'holdkapløb, ved hvilket hver deltager gennemløber sin del af distancen og ved afløsningen giver den næste løber en stafet'. Ordbogen dækker sproget fra 1700 til 1950, og som kilder nævnes *Idrætsbogen* (bind 2) fra 1909 af A.C. Meyer og *Spartanerne* fra 1919 af Emil Bønnelycke.

Ordet *stafet* har vi lånt fra tysk, som har lånt det fra italiensk med betydningen '(lille) stigsøjle'.

Det blev tidligere brugt om et ridende sendebud, men den betydning er i dag sjælden. *Stafet* bruges også synonymt med *depeche* om selve staven som man giver videre.

Som et lille tillæg kan det nævnes at man indenfor svømning bruger ordet *holdkap* om en stafetkonkurrence hvor fire svømmere på et hold efterfølger hinanden i bassinet. I svømning er der ingen stafet der gives videre, men den næste svømmer må springe i vandet når svømmeren før rører bassinkanten.

IEM

Officielle (minoritets)sprog i Danmark

Findes der lovgivning der siger noget om officielle sprog eller minoritetssprog i Danmark?

Der findes ikke nogen egentlig sproglov som siger noget om officielle sprog eller minoritetssprog i Danmark, og generelt har vi i Danmark meget få retslige bestemmelser (forfatning, love, bekendtgørelser o.l.) som regulerer hvad der er officielle sprog i Danmark. Et officielt sprog er et sprog som bruges af staten og statens institutioner i kommunikationen med borgerne.

Hvad angår grundloven fra 1953 – og alle de tidligere udgaver af den – så nævner den ikke det danske sprog, men den er skrevet på dansk. Loven om folkeskolen nævner intet om at dansk er officielt sprog, og det gør universitetsloven heller ikke. Folketingets forretningsorden nævner heller ikke dansk sprog, men den er skrevet på dansk. Heller ikke loven om folkekirken angiver dansk som officielt sprog.

Det er således ganske begrænset hvad vi kan finde i lovgivningen af formuleringer som kan siges at give dansk status som officielt sprog. Kun i retsplejeloven finder vi en formulering i den retning, idet § 149 angiver at "[r]etssproget er dansk".

Vender vi os mod *Den Store Danske* på www.lex.dk, finder vi denne formulering "Sproget i Danmark er dansk. Det er modersmål for langt størstedelen af befolkningen og enerådende som offentligt sprog" i artiklen "Danmark – Sprog". Leksikonartiklen tilføjer at tysksindede danske statsborgere både taler dansk og tysk. Her nævnes det også hvordan det forholder sig i Grønland, Island og på Færøerne. Der står:

"På Færøerne er dansk efter hjemmestyreløven officielt sidestillet med færøsk, idet færøsk dog er hovedsproget på Færøerne; dansk er obligatorisk skolefag og første fremmedsprog. I Grønland skal dansk kunne anvendes i offentlige anliggender, selv efter at grønlandsk blev anerkendt som officielt sprog med selvstyreløven af 2009. Også i den islandske skole undervises der i dansk, omend sproget ikke længere har status som første fremmedsprog. Dansk er her et middel til nordisk kontakt."

Vi ved at der tales rigtig mange sprog i Danmark, men Danmarks Statistik registrerer ikke hvilke, eller hvor mange der taler dem. Via *Den europæiske pagt om regionale sprog eller mindretalssprog (ETS nr. 148)* anerkender Danmark tysk i Sønderjylland som minoritetssprog for det tyske mindretal. Og for dansk tegnsprog gælder FN's *konvention om rettigheder for personer med handicap*, hvor den danske stat ifølge artikel 21 e) skal "anerkende og fremme anvendelsen af tegnsprog".

I andre lande har man en anden sprogpolitik – fx i Sverige, hvor en lang række sprog har status som officielle mindretalssprog: svensk tegnsprog,

samisk, finsk, meänkieli (kaldes også tornedalsfinsk), romani og jiddisch.

Der har gennem årene været fremlagt forslag i Folketinget om at indføre en egentlig sproglov i Danmark, men det har der ikke være politisk opbakning til. Den regulering vi finder i Danmark – og den regulering som er afgørende for Dansk Sprognævn – angår derfor ikke dansk som sådan, men derimod retskrivningen (af dansk). § 2 i *lov om dansk retskrivning* angiver således: ”Dansk retskrivning skal følges af alle dele af den offentlige forvaltning, af Folketinget og myndigheder med tilknytning til Folketinget samt af domstolene. Det samme gælder ikkeoffentlige uddannelsesinstitutioner, som modtager dækning af driftsomkostningerne på halvdelen eller mere, og private og selvejende skoler, hvor børn opfylder undervisningspligten.”

THA & IEM

Udtalen af *-ment* i låneord

Oprindelige låneord med endelsen *-ment* kan udtales på to måder: med en *mænt*-lyd, som fx *ce-ment* og *instrument*, eller med en *mang*-lyd, som fx *arrangement* og *møblement*. Hvad er reglerne for hvordan den slags ord udtales?

Ifølge *Ordbog over det danske Sprog* er det generelt sådan at ord der er indlånt fra fransk, udtales med *mang*, mens ord der er indlånt fra latin, udtales med *mænt*. *Arrangement* og *møblement* er indlånt fra fransk og udtales derfor med en *mang*-lyd, hvorimod *cement* og *instrument* er indlånt fra latin og derfor udtales med en *mænt*-lyd (med stød).

Der er dog nogle undtagelser. *Parlament* og *pi-ment* er indlånt fra fransk, men udtales alligevel med en *mænt*-lyd, og *traktement*, som er indlånt fra latin, udtales med *mang*-lyd. Derudover er der også nogle ord der er indlånt fra engelsk; disse ord udtales med en *mænt*-lyd (uden stød), fx *entertainment*, *establishment* og *statement*. Du kan læse mere om emnet i [svaret Incitamang fra Mål og Mæle på sproget.dk](#).

MN

Efter eller efter at

Er det korrekt at skrive *Hun ankom til festen efter jeg var taget hjem?* Eller skal det være med *at*: *Hun ankom til festen efter at jeg var taget hjem?*

Det er før i tiden blevet regnet for ukorrekt at udelade *at* når *efter* står før en ledsætning. Begrundelsen var at en ledsætning skulle indeholde *at* når den var styret af en præposition, i dette tilfælde *efter*.

Der kan argumenteres på flere måder for at udeladelse af *at* efter *efter* ikke længere bør regnes for ukorrekt. For det første har ordet *efter* længe været opført i ordbøgerne som konjunktion (foruden som præposition og adverbium), jf. fx *Retskrivningsordbogen* og *Den Danske Ordbog*. I en sætning som *Hun ankom til festen efter jeg var taget hjem* kan man netop sige at *efter* er en konjunktion.

For det andet kan man se bort fra idéen om at en ledsætning nødvendigvis skal indeholde *at* når den er styret af en præposition, og i stedet analysere *efter* som en præposition der direkte efterfølges af en ledsætning. Det er ikke usædvanligt at ledsætninger følger lige efter præpositioner på dansk, fx *Vi regner med hun kommer til festen*.

Allerede i nummer 14 af *Nyt fra Sprognævnet* fra april 1975 skrev Erik Hansen at konstruktionstypen *efter* uden *at* med efterfølgende ledsætning var udbredt: "I de senere år har man kunnet se at en konstruktionstype med *efter* + bisætning har vundet stærkt frem: *efter vi havde set fabrikken, tog vi hjem*." I samme artikel beskriver Hansen det ulogiske i at regne sætninger som

denne for ukorrekte, og han konkluderer: "Hvad vi end gør[,] kan vi ikke vise at *efter* + *at* er mere systematisk eller konsekvent end *efter* uden *at*."

Nu hvor vi nærmer os 50-årsjubilæet for Erik Hansens artikel, slår vi fast at det hverken er ukorrekt eller dårligt sprog at udelade *at* i forbindelsen *efter* + ledsætning.

ASH & MN

Sidensvans

Jeg har læst at den smukke fugl *silkehale* også kaldes *sidensvans*. Hvor kommer dette mærkelige ord fra?

Ordet *sidensvans* stammer ifølge *Ordbog over det danske Sprog* fra det tyske ord *seidenschwanz*, der direkte oversat betyder 'silkehale' (*Seiden* betyder 'silke', og *Schwanz* betyder 'hale').

Forleddet *siden-* findes ifølge ordbogen også i forældede sammensætninger som *siden-skrud* og *sidenslæb*, altså 'silkeskrud' (*skrud* betyder 'festtøj') og 'silkeslæb'.

MHA

VIDSTE DU ...

... at ord der ender på -s, -z eller -x, har apostrof i genitiv? Fx:

Niels' fødselsdag

En laks' orange farve

Den nye fez' størrelse

Denne quiz' sværhedsgrad

Den gamle altsax' klang

Marx' skrifter.

Du kan læse mere om apostrof og genitiv i *Retskrivningsordbogen* § 6 og § 21.

Dansk Sprognævn

■ Ansvarshavende redaktør: Thomas Hestbæk Andersen

■ Redaktion: Margrethe Heidemann Andersen, Kirsten Lindø Dolberg-Møller, Ida Elisabeth Mørch og Michael Nguyen

■ ISSN: 2446-3124

■ Layout: Pernille Kleinert

■ DTP: René Malchow

Usignede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

ASH	Anna Sofie Hartling
ESJ	Eva Skafte Jensen
IEM	Ida Elisabeth Mørch
JS	Jørgen Schack
KLD	Kirsten Lindø Dolberg-Møller
MHA	Margrethe Heidemann Andersen
MN	Michael Nguyen
MR	Marianne Rathje
PJH	Peter Juel Henrichsen
THA	Thomas Hestbæk Andersen
TW	Thomas Widmann

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Tidsskriftet udkommer 3 gange om året og er gratis. **Tilmelding sker på Sprognævnets hjemmeside.** Så får du en e-mail 3 gange om året, dvs. hver gang bladet udkommer.

Følg også Dansk Sprognævn på nettet, på LinkedIn og på Facebook:

■ Hjemmesiden: dsn.dk

■ LinkedIn: [Dansk Sprognævn](#)

■ Facebook: [Dansk Sprognævn](#)

Dansk
Sprognævn

Adelgade 119 B

5400 Bogense